

מיניות, מוגבלות ומשפט:

לקראת המשגה חדשה של זכויות מיניות לאנשים עם

מוגבלויות

רינה בודניצקי פיקל
בהנחיית: פרופ' שגית מור

חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה"

דוקטורט פרסומים

**אוניברסיטת חיפה
הפקולטה למשפטים**

מחקר זה נערך בסיוע מענק מחקר מקרן שלם הקרן לפיתוח שירותים לאנשים עם מוגבלות ברשויות המקומיות

2024

תוכן עניינים

3	תמצית
3	תקציר ומילות מפתח לחיפוש
5	תקציר מנהלים
9	מבוא
10	סקירת ספרות
19	שיטת המחקר
21	ממצאים, דיון וניתוח
24	המלצות והשלכות יישומיות
24	סיכום
25	אנשי מקצוע להם מחקר זה רלוונטי
25	המלצות למחקרי המשך
26	Abstract
27	Synopsis and keywords

תמצית

עבודת הדוקטורט חוקרת את מערכת היחסים המורכבת בין מוגבלות, מיניות ומשפט. העבודה מבקשת להתמקד בנושא הזכויות המיניות של אנשים עם מוגבלויות ולספק המשגה מעמיקה של מונח זה. גישת המחקר היא אינטרדיסציפלינרית ומשלבת תאוריות מתחום חקר המשפט והחברה לרבות לימודי מוגבלות, תאוריות של מיניות ואזרחות מינית, זכויות אדם וזכויות אנשים עם מוגבלויות. גישה בין-תחומית זו מאפשרת לדייק ולהרחיב בעת ובעונה אחת את ההבנה של האופן בו תפיסות חברתיות ומנגנונים משפטיים מעצבים את מושג הזכויות המיניות. הדיסרטציה מורכבת מפרק תיאורטי מבואי ושלושה מאמרים אמפיריים המציגים את ההבנה המשפטית-חברתית של זכויות מיניות ומציעים המשגה חלופית המבוססת על עקרונות המפתח של נגישות, בחירה, ועונג.

תקציר

עבודת דוקטורט זו חוקרת את מערכת היחסים המורכבת בין מוגבלות, מיניות ומשפט. העבודה מבקשת להתמקד בנושא הזכויות המיניות של אנשים עם מוגבלויות ולספק המשגה מעמיקה של מונח זה. גישת המחקר היא אינטרדיסציפלינרית ומשלבת תאוריות מתחום חקר המשפט והחברה לרבות לימודי מוגבלות, תאוריות של מיניות ואזרחות מינית, זכויות אדם וזכויות אנשים עם מוגבלויות. גישה בין-תחומית זו מאפשרת לדייק ולהרחיב בעת ובעונה אחת את ההבנה של האופן בו תפיסות חברתיות ומנגנונים משפטיים מעצבים את מושג הזכויות המיניות. עבודת הדוקטורט מבקשת לענות על השאלות הבאות: (1) מהן זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות? (2) מה מיוחד בהן בהשוואה לזכויות מיניות כלליות? (3) איזה תפקיד ממלא המשפט בעיצובן? (4) כיצד בתי המשפט ושחקנים חשובים נוספים תורמים להבניה זו? (5) אילו תפקידים ממלאות תפיסות חברתיות, רגולציה משפטית ולבר-משפטית בעיצובן?

הדיסרטציה מורכבת מפרק תיאורטי מבואי ושלושה מאמרים אמפיריים. הפרק המבואי משמש כמסגרת תיאורטית למאמרים ומציג מודל תיאורטי חדש של זכויות מיניות המבוסס על תובנות וממצאים שהתקבלו במחקרים האמפיריים. הנחת היסוד של עבודה זו היא שזכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות נמצאות במפגש בין משפט וחברה, מוגבלות ומיניות. ההגדרות המקובלות לזכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות כוללות התייחסות לצרכים מיניים, זהות מינית ומגדרית, נגישות לשירותי בריאות וחינוך מיני ועוד. המודל התיאורטי המוצג מבקש להציע מסגרת

נורמטיבית להגדרת זכויות מיניות, שאינה נשענת על חקיקת זכויות ספציפית, ומתבססת על עקרונות יסוד מתחום לימודי המוגבלות, שיח הזכויות ותאוריות סוציולוגיות של אזרחות מינית. עפ"י המודל המוצע הגדרה רחבה של זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות צריכה לכלול שלושה רכיבים מרכזיים: נגישות, בחירה ועונג. שלושת הרכיבים הללו מהווים אבני דרך במסגרת התאורטית הרחבה של המודל ובהבנייה החברתית-משפטית של מיניות ומוגבלות, כפי שעולה מהמחקרים האמפיריים. בנוסף, נגישות, בחירה ועונג הם מושגים רחבי יריעה היכולים לכלול בתוכם ולהגן על כלל הרבדים הדרושים לחיים מיניים מלאים, שיוויוניים ומספקים.

המאמר הראשון "*Disability, rights, and the Construction of Sexuality in Tort Claims*," בוחן כיצד בתי המשפט מגדירים את מיניותם של אנשים עם מוגבלויות בתיקי נזיקין במערכת המשפט הישראלית, בהיעדר מסגרת נורמטיבית וללא תחולה ישירה של חקיקת זכויות מחייבת. המחקר מגלה שינוי הדרגתי בבהבנה ובהבנייה השיפוטית, וכניסה הדרגתית של גישה פרוגרסיבית ומכלילה יותר, לצד המשך השימוש בטרמינולוגיה רפואית אינדיוידואליסטית. המאמר השני "*Disability, Sex Work, and the Law: A Comparative Case Study of Two Judicial Rulings*," חוקר את את ההבניה החברתית-משפטית של מיניות ומוגבלות בהקשר של עבודת מין, באמצעות מקרי בוחן מישראל ואוסטרליה. המחקר מדגיש את הצורך ברפורמות משפטיות נוספות כדי להכיר במיניות כזכות אדם והשרשת תפיסות נכותניות (אייבליסטיות) המשפיעות על התוצאות והשיחר המשפטי בפסקי הדין. המאמר השלישי "*Intellectual Disability and Sexuality in Ultra-Orthodox Jewish Communities*," בוחן את המנגנונים המאסדרים והנורמות החברתיות הלבר-משפטיות המשפיעות על ההבניה של מיניות ומוגבלות בקהילות החרדיות בישראל. המחקר זיהה מבנה חברתי ייחודי התומך בנישואין ובאינטימיות מינית עבור אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית, בתוך המסגרת הקהילתית. מסקנות המחקר מלמדות על האופן האלטרנטיבי בו ניתן להמשיג זכויות מיניות בקהילה שדוחה ערכים ליברליים ומערביים.

לסיכום, עבודת הדוקטורט מדגישה את הצורך בגישה תלויה הקשר ורגישה תרבותית על מנת לבסס ולהגן על זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות. המודל התיאורטי וממצאי המאמרים האמפיריים מציגים את ההבניה המשפטית-חברתית של זכויות מיניות ומציעים המשגה חלופית המבוססת על עקרונות המפתח של נגישות, בחירה, ועונג. המשגה זו עשויה לתרום רבות למחקר בתחום זכויות אדם, לימודי מוגבלות ולימודי מיניות ולספק קרקע מוצקה לפיתוח מדיניות חברתית שוויונית ומכלילה.

תקציר מנהלים

רקע המחקר ומטרותיו:

עבודת דוקטורט זו חוקרת את מערכת היחסים המורכבת בין מוגבלות, מיניות ומשפט. המחקר מתמקד בנושא הזכויות המיניות של אנשים עם מוגבלויות, מקומן ומעמדם בעולם המשפט ובתפיסות החברתיות. הכרה בזכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות נתקלת באתגרים משמעותיים, לרבות תפיסות חברתיות שליליות, חסמים מערכתיים בנגישות לשירותי בריאות וחינוך מיני, חוסר ידע ותמיכה מצד בני משפחה ובעלי מקצוע. השילוב בין זכויות מיניות ומוגבלות יוצר קונטקסט ייחודי ומורכב בין היתר לאור השוליות הכפולה השוליות הכפולה של המושג, הנובעת ממעמדה השנוי במחלוקת של הזכות המינית כזכות אדם מחד, והיותם של אנשים עם מוגבלויות קבוצת מיעוט מודרת מאידך. בעשורים האחרונים חלה התקדמות משמעותית בשינויי דפוסים ותפיסות חברתיות בנוגע למשמעות החיים עם מוגבלות והכרה במעמדם של זכויות אנשים עם מוגבלויות כזכויות אדם, לצד הרחבת ההבנה והידע בנוגע למיניות האדם. למרות האמור עולם אינו נותן מענה מספק להסדרת תחום זה, רפורמות משפטיות בתחום המוגבלות חקיקת הזכויות הקיימת בארץ ובעולם, כמו גם אמנת האו"ם, אינם מעניקים הגנה מלאה ומפורשת לזכויות מיניות.

מטרת המחקר הינה לספק המשגה מורכבת ומפורטת למושג "זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות" הנשענת על תאוריות מתחום חקר המשפט והחברה לרבות לימודי מוגבלות, תאוריות של מיניות ואזרחות מינית, זכויות אדם וזכויות אנשים עם מוגבלויות. הגישה האינטרדיסציפלינרית מאפשרת לדייק ולהרחיב בעת ובעונה אחת את ההבנה של האופן בו תפיסות חברתיות ומנגנונים משפטיים מעצבים את מושג הזכויות המיניות. עבודת הדוקטורט מתארת באופן מעמיק את האופן שבו צרכים מיניים, זהויות וזכויות של אנשים עם מוגבלויות באים לידי ביטוי בהקשרים חברתיים ומשפטיים שונים, ומבקשת לענות על שאלות המחקר הבאות: (1) מהן זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות? (2) מה מיוחד בהן בהשוואה לזכויות מיניות כלליות? (3) איזה תפקיד ממלא המשפט בעיצובן? (4) כיצד בתי המשפט ושחקנים חשובים נוספים תורמים להבנייה זו? (5) אילו תפקידים ממלאות תפיסות חברתיות, רגולציה משפטית ולבר-משפטית בעיצובן?

שיטת המחקר:

מבחינה מתודולוגית, עבודת הדוקטורט משלבת ניתוח משפטי מסורתי עם כלים אמפיריים ממדעי החברה, ונעה בשני צירים - top down ו-bottom up; זהו פרויקט אמפירי המעוגן בתיאוריות קיימות, והעבודה האמפירית, בתורה, מסייעת בגיבושו של מודל תיאורטי חדש. העבודה בנויה משלושה מאמרים, כשכל אחד משלושת המאמרים משתמש בגישה מתודולוגית שונה, והשילוב ביניהם נועד לפענח את המורכבות של האופן שבו נרטיבים משפטיים וחברתיים סביב מוגבלות ומיניות מתפתחים ומשפיעים זה על זה, כמו גם את תפקידם בהגדרה ועיצוב של זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות. עבודת המחקר משלבת כאמור מחקר משפטי קלאסי, הבוחן את ההסדרים החקיקתיים והתקדימים המשפטיים, עם מחקר אמפירי איכותני וכמותי. החוט המקשר בין הכלים האמפיריים הללו הוא הדגש על שיח וניתוח תוכן, שמטרתו למפות את האינטרקציה בין שיח הזכויות לתפיסות חברתיות של מיניות ומוגבלות.

המאר הראשון נוקט בשיטת מחקר משולבת (mix method approach) הכוללת כלים כמותיים ואיכותניים לניתוח תוכן ושיח. המאמר מנתח 100 פסקי דין בתיקי נזיקין שניתנו על ידי בתי משפט מחוזיים בישראל לאורך תקופה של 25 שנה, במטרה לשפוך אור על דפוסים מתפתחים בפסיקה הישראלית ועל השפעת הגישה החברתית למוגבלות. המאמר השני מתבסס על מתודולוגיה איכותנית של חקר מקרה בשילוב ניתוח המשפטי הקלאסי של פסקי דין. המאמר מתמקד בשני מקרי בוחן, האחד ישראלי והשני אוסטרלי. פסקי הדין בתיקים אלה נבחרו מאחר והם ניתנו בעשורים שונים, תחת מסגרות משפטיות שונות ובהקשרים חברתיים שונים, אך הם חולקים סיפור דומה של אדם עם מוגבלות המבקש מימון עבור שירותים הקשורים למין. ניתוח המקרים נעשה בפריזמה השוואתית במטרה לבחון את התפיסות המשתנות בנוגע למיניות ומוגבלות, שירותי מין, תפקיד המשפט וחקיקת זכויות אנשים עם מוגבלויות. המאמר השלישי מתמקד ברגולציה חברתית ובנורמות לבר משפטיות המאסדרות זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלות בחברה החרדית. המאמר משתמש במתודולוגייה איכותנית, הוא כולל 26 ראיונות עומק חצי מובנים וניתוח תוכן דדוקטיבי המתבסס על המודל החברתי-ביקורתי למוגבלות.

ממצאים עיקריים:

עבודת הדוקטורט מספק ממצאים חשובים בשני רבדים, ברובד התיאורטי היא מציאה מודל חדשני של זכויות המבוסס על עקרונות ליבה מלימודי מוגבלות ומשפט, זכויות אדם ותיאוריה חברתית של

אזרחות מינית. עפ"י מודל זה זכויות אלה ממוקמות בצומת שבין משפט וחברה, מיניות ומוגבלות ומתבסס על תאוריות משפטיות וסוציולוגיות.

עפ"י המודל פרשנות המונח "זכויות מיניות לשל אנשים עם מוגבלויות" תלויה בהסדרה חברתית, מודעות שיפוטית ופיתוח הגדרות וגישות חדשניות, מותאמות אישית ותלויות להקשר. ניתן לממש זכויות מיניות, גם ללא הכרה משפטית פורמלית, כאשר מתקיימים שלושה רכיבי ליבה: נגישות, בחירה והנאה; מרכיבים אלה כוללים את כל ההיבטים הרלוונטיים של זכויות מיניות לאנשים עם מוגבלויות.

ברובד האמפירי כל אחד משלושת מאמרי הדוקטורט מציע תובנות ייחודיות. המאמר הראשון חשף שינוי איטי והדרגתי באופן שבו שופטים מבינים ומתייחסים למיניותם של אנשים עם מוגבלות. עם הזמן, לצד גישה רפואית ואינדיוידואליסטית במהותה בתי המשפט החלו לבטא גישה חיובית ללא סממנים טרגיים, זאת לצד בתפתחות במשמעות המיוחדת למיניות תוך הכרה בחשיבותן של מערכות יחסים והיבטים ונפשיים של מיניות. שינויים אלה התרחשו ללא יישום ישיר של חקיקת זכויות אנשים עם מוגבלויות או דיון ישיר בזכויות מיניות, ומקורן כך נראה במגמות חברתיות ומשפטיות רחבות יותר, שינוי תפיסות חברתיות בנוגע למין ולמוגבלות, עלייה כללית בשיח הזכויות בחברה הישראלית לצד רפורמות במדיניות בריאות.

המאמר השני מצא כי למרות ההבדלים המשמעותיים בין השני מקרי המבחן שנבדקו בשניהם נעשה דיון מעמיק בנוגע למקומה של המוגבלות בשאלת צריכה שירותי מין, המשמעות של צרכים וזכויות מיניות ותפקידו של המשפט בתוכם זה. המאמר הדגים את הדמיון והשוני באופן שבו חברות ומערכות משפט מתייחסות לנושא זה ואת חשיבותו של הקונטקסט החברתי-משפטי, של חקיקת זכויות אנשים עם מוגבלויות והליכי ההתפתחות הטבעיים שמתרחשים עם חלוף הזמן. מחד, פסקי דין מאמצים גישה מרחיבה יותר של זכויות כאשר דנים במיניות של אנשים עם מוגבלות, ומאידך, אותם פסקי דין ממש גם משמרים סטריאוטיפים אבליסטיים.

המאמר השלישי התמקד באסדרה חברתית לבר משפטית של זכויות מיניות וזיהה מבנה חברתי מורכב התומך בנישואין ובאינטימיות מינית עבור אנשים עם מוגבלות שכלית-התפתחותית. שמרנות כללית, אמונות מסורתיות והסדרה קפדנית של תחום המין מאפיינות את החברה החרדית; עם זאת, בהקשר של חייהם האינטימיים והמיניים של אנשים עם מוגבלויות, הקהילות החרדיות הציגו אלמנטים פרוגרסיביים ומכלילים. השילוב בין ערכי הקהילה, המחויבות הדתית והשפעתו של שיח הזכויות שנפוץ בקרב החברה הישראלית הרחבה איפשר לקהילות החרדיות

לפתח תפיסה מושגית ומעשית חדשנית על מוגבלות ומיניות היוצרת הזדמנויות לנישואין, מספקת הדרכה והתאמות ומכירה בצרכים מיניים.

דיון:

השילוב בין המחקר התיאורטי לאמפירי שירטט תמונה מורכבת של מקומן ומשמעותן של הזכויות המיניות בעולם המשפט. ראשית נמצא כי תפיסות של מיניות ומוגבלות אינן סטטיות; הן מתפתחות ומשתנות בזמן ובמרחב, שינויים אלה באים לידי ביטוי גם בספירה המשפטית. הנורמות החברתיות המשתנות מחלחלות אל בתי המשפט ומשפיעות על פסקי הדין הניתנים והרטוריקה השיפוטית בתהליך הדרגתי. אולם, גם בעידן שיח הזכויות אין די בכלים המשפטיים הקיימים, ובהם חוק שוויון שכויות לאנשים עם מוגבלויות ואמנת האו"ם, על מנת לספק מענה בכל הנוגע לזכויות מיניות. על מנת לקדם הכרה פורמלית במעמדן של זכויות אלה דרושים מאמצים נוספים למזעור האתגרים והמתחים המתמשכים שביב ההכרה במיניות כצורך אנושי בסיסי וזכות אדם משפטית.

עם זאת, בהיעגר הסדרה רשמית והגנה משפטית מפורשת מנגנונים חברתיים ומשפטיים פיתחו דרכים אלטרנטיביות להכרה בזכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות, בין אם האמצעות מונחי שסתום וזכויות אדם רחבות יותר כגון הזכות לכבוד או לשוויון, בין עם ע"י מתן מענים אינסטרומנטלים אפקטיביים מבלי להדרש להגדרות פורמליות, או ע"י תירגומן לערכים חקהילתיים מקובלים. שילוב הממצאים האמפיריים והמודל התיאורטי מלמד כי שילוב בין נכונות לביצוע התאמות ומציאת פתרונות יצירתיים לבין הכרה בעקרונות ורכיבי הליבה של הגישה החברתית ביקורתית למוגבלות (גישות, בחירה והנאה) מאפשר, הלכה למעשה, הכרה והגנה על זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות, עד אשר יקודמו שינויים חקיקתיים ברמה הארצית והבינלאומית.

סיכום והמלצות:

עבודת הדוקטורט נכתבה במטרה להבין לעומק את האופן בו מיניותם של אנשים עם מוגבלויות נתפסת ומיוצגת בעולם המשפט ולהציע המשגה חדשה ומורכבת של המונח זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות. העבודה מדגימה את השינויים ההדרגתיים בהבנה החברתית והמשפטית של מיניות ומוגבלות בעשורים האחרונים, הכוללים חדירה גוברת של שיח הזכויות, פרשנות רחבה יותר של מיניות וזכויות מיניות, ואימוץ נורמות מהגישה החברתית-ביקורתית למוגבלות. עבודת הדוקטורט מדגישה את ההשפעה המשמעותית של ההקשר החברתי, המשפטי, התרבותי והדתי על חוויית החיים עם מוגבלות, במפגש עם מערכת המשפט. למרות שההכרה המשפטית בזכויות

מיניות כזכויות אדם עדיין מתפתח, המשגת הזכויות המיניות לאנשים עם מוגבלות מושפעת מתפיסות חברתיות, רגולציה ומודעות שיפוטית. בשל היעדר הכרה משפטית רשמית שופטים, קובעי מדיניות, עורכי דין ופעילים חברתיים צריכים לפתח מסגרות חדשניות תלויות הקשר להכרה בזכויות אלה ולמימושן.

בתי משפט הדנים בתיקים המערבים היבטים של מיניות ומוגבלות ראוי כי יבססו את פסיקותיהם על עקרונות חקיקת השוויון ואמנת האו"ם, לצד רכיבי הליבה של המודל התיאורטי של זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות שהוצג בעבודת דוקטורט זו. מדיניות בתחומי הבריאות, החינוך והרווחה ראוי שתתבסס על הכרה במיניותם של אנשים עם מוגבלות, בצרכים וברצונות שלהם. רכיבי הליבה שהוצגו במודל יכולים להוות את הבסיס התאורטי והמושגי עליו יושתו מדיניות וחקיקה שיתמכו במימושן של זכויות מיניות. הכרה, בין אם פורמלית ובין אם לאו, בזכויות מיניות לספק כלים מעשיים להתמודדות מול אתגרים משפטיים, מול מוסדות השלטון והמשפט.

מבוא

המשפט הוא מכשיר רב עוצמה האחראי על סידור והסדרת המבנה וההתנהגות החברתית, שכן הוא מציע מסגרת מחייבת לערכים ולרעיונות; מנגנונים וכלים משפטיים מעצבים תפיסות ומושגים חברתיים. עבודת הדוקטורט בוחנת את נקודת המפגש בין אמונות חברתיות לגבי מיניות ומוגבלות ומשמעותה בעיני מחוקקים ושופטים, לבין המשגה של זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות. המטרה העיקרית של עבודת הדוקטורט היא לחקור באופן מעמיק את האופן שבו צרכים מיניים, זהויות וזכויות של אנשים עם מוגבלויות באים לידי ביטוי בהקשרים חברתיים ומשפטיים שונים. המחקר מציע בחנה מדוקדקת של המושג זכויות מיניות בהקשר של אנשים עם מוגבלות ויישומו בעולמות המשפט. המחקר בוחן חקיקה בינלאומית וישראלית, פסיקה ורגולציה חברתית כדי לענות על השאלות הבאות: (1) מהן זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות? (2) מה ייחודי בזכויות מיניות בהקשר של מוגבלות לעומת זכויות מיניות בכלל? (3) איזה תפקיד ממלא המשפט בעיצובן? (4) כיצד בתי המשפט ושחקנים משפטיים אחרים תורמים להמשגה זו? (5) מהו תפקידן של תפיסות חברתיות ומודעות לנושא המוגבלות בעיצוב המשגה של זכויות מיניות? עבודת הדוקטורט מתמקדת בשני היבטים מרכזיים: מציאות משפטית ומדיניות ציבורית לצד בחירות לשוניות ורטוריות. גישה זו מאפשרת הסקת מסקנות תאורטיות ואופרטיביות בנוגע למשמעותן של זכויות מיניות עבור אנשים עם מוגבלויות בנקודת ההשקפה מין משפט וחברה.

עבודת הדוקטורט מורכבת מפרק מבוא תיאורטי ושלושה מאמרים אמפיריים. המבוא, שנכתב לאחר סיום המאמרים, כולל את המסגרת התיאורטית ומודל חדש להבנת הזכויות המיניות של אנשים עם מוגבלות. המודל פותח על בסיס הספרות המחקרית והתובנות שעלו מהמאמרים האמפיריים. לכן, הדרך הנכונה להבין ולקרוא את עבודת הדוקטורט הזו היא כמחקר אמפירי המונע על ידי תיאוריה מחד גיסא וכמחקר אמפירי הבונה תיאוריה, בדומה ל"גישת התיאוריה המעוגנת בקרקע" מאידך.

סקירת ספרות

מסגרת תיאורטית

עבודת הדוקטורט מציעה הבנה תיאורטית מקיפה של זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות, תוך הסתמכות על תאוריות משפטיות וסוציולוגיות שונות. זכויות אדם, במיוחד זכויות מיניות, אינן רק מושג משפטי אלא גם ערך חברתי, המושך את תשומת הלב המחקרית של מדענים מדיסציפלינות ורקעים שונים. המחקר משלב תיאוריות חברתיות רלוונטיות מלימודי מוגבלות ואזרחות מינית, לצד תיאוריות משפטיות מלימודי מוגבלות ומשפט זכויות אדם. גישה בין-תחומית זו מבטיחה הבנה מקיפה ומורכבת של הסוגיות נחקרות, ופונה לחוקרים ואנשי מקצוע ממגוון רחב של דיסציפלינות ותחומים.

היבטים חברתיים:

לפני שנתחיל לחקור את הזכויות המיניות שלנו, עלינו לקבוע תחילה מהי **מיניות**. המיניות היא חלק אינטגרלי ובלתי נפרד מהקיום והחוויה האנושית. בני אדם הם מיניים מטבעם ושואפים לבטא ולממש את מיניותם (Parker, 2009; Jackson & Scott, 2010). חוקרי מיניות מתייחסים למיניות כמונח רחב הכולל היבטים ביולוגיים, פיזיולוגיים, פסיכולוגיים, אנתרופולוגיים, תרבותיים וחברתיים (Vans, 2002; Simon, 2017; Tolman & Diamond, 2001; Bancroft, 2008). על פי ארגון הבריאות העולמי, "מיניות היא היבט מרכזי של ההווה האנושית לאורך החיים וכוללת מין, זהויות ותפקידים מגדריים, נטייה מינית, ארוטיקה, הנאה, אינטימיות ורבייה. מיניות נחוות ומתבטאת במחשבות, פנטזיות, רצונות, אמונות, עמדות, ערכים, התנהגויות, מנהגים, תפקידים ומערכות יחסים. בעוד מיניות יכולה לכלול את כל הממדים הללו, לא כולם תמיד נחוים או באים לידי ביטוי. המיניות מושפעת מהאינטראקציה בין גורמים ביולוגיים, פסיכולוגיים, חברתיים, כלכליים, פוליטיים, תרבותיים, אתיים, משפטיים, היסטוריים, דתיים ורוחניים" (WHO, 2015).

ההיסטוריה של המיניות ארוכה וסוערת; במאות השנים שבין סוף העת העתיקה ועד המאה ה-18 שלטה הגישה המוסרית-דתית, והמין דוכא באמצעות אילוצים חברתיים ודתיים (Foucault, 1990). מסוף המאה ה-18 ועד אמצע המאה ה-20 בעקבות כניסתו של עידן הנאורות, הגישה הדומיננטית הייתה מדעית-ביולוגית המכונה "מדיקליזציה של מין", כאשר הדיון נסוב סביב בריאות מינית, שאלות של אבולוציה ואאוגניקה וחקירה מוקדמת של זהויות מיניות (Halperin, 1989; Foucault, 1990; 2012).

עלייתן של תיאוריות הקונסטרוקטיביזם החברתי שינתה את חקר המיניות. חוקרים החלו לקרוא תיגר על הגדרות של "מיניות נורמטיבית" ולבסס הבנה של מיניות כתוצר של הבניה חברתית המושפעת ממאזן הכוחות בחברה (Siedman, 2015; Foucault, 1990; Vance, 1998; Brickell, 2006). זהויות ותשוקות שאינן הטרוסקסואליות נחשבות כחלק מהמגוון האנושי ואינן נחשבות תחת גישה זו לסטיה ממיניות נורמטיבית (Weeks, 1998). מודלים קונסטרוקציוניסטיים חברתיים עכשוויים מתארים את המיניות כמושפעת מגורמים היסטוריים ותרבותיים. מודלים אלה דוחים הגדרות אוניברסליות ומדגישים את תפקידם של הקשרים חברתיים ותרבותיים בעיצוב תשוקות והתנהגויות מיניות (Siedman, 2015; Brickell, 2006; Reiss, 1986; Giles, 2006). חוקרות פמיניסטיות הגדירו מיניות דרך פריזמה של דיכוי ואי שוויון בין המינים. הזרם הפמיניסטי הפנה את הזרקור אל פערי הכוח המגדריים בחברה ועל תפיסות מסורתיות של מגדר ונטייה מינית. ושילבו סוגיות של אלימות מינית, דינמיקת כוח וצדק חברתי (Brickell, 2007; Weeks, 2007; Lorber, 2018). חוקרים בחנו את נקודות המפגש בין תיאוריה פמיניסטית, תיאוריה קווירית ואקטיביזם, והדגישו את חשיבותן של גישות מכלילת ואינטרקסטינליות להבנת המיניות (Elliot, 2013; Nagoshi & Nagoshi, 2012; Dill & Kohlman, 1994; Stein & Plummer, 2010). תיאוריות פמיניסטיות עכשוויות של מתמודדות גם עם סוגיות מורכבות כגון זכויות הורות (Corrêa et al., 2008; Miller, 2000, 2004; Petchesky, 1995) אוטונומיה מינית והסכמה מדעת (Loick, 2020; Burkett & Hamilton, 2012; Munro, 2008; Abrams, 1998). הן מילאו תפקיד חשוב בשינוי נורמות מגדריות מקובלות ובתמיכה בחופש מיני (Fahs, 2014; Cornell, 1998; Snyder-Hall, 2011).

תיאוריות קונסטרוקטיביסטיות חברתיות סללו גם את הדרך לשינויים משמעותיים בהמשגה של מוגבלות ולעתללית תחום מחקר חדש של לימודי מוגבלות. תחום לימודי המוגבלות שינה באופן מהותי את האופן בו אנו מבינים את משמעות החיים עם מוגבלות, ומציע המשגות ומודלים חדשים. המודל החברתי-ביקורתי, שהוצע לראשונה על ידי אוליבר (1990), הציג את הרעיון כי מוגבלות,

בדומה למגדר או למיניות, היא תולדה של הבניה חברתית, שכן החסמים עמם מתמודדים אנשים עם מוגבלויות אינם תולדה של הלקויות פיזיות או נפשיות גרידא, אלא של האופן בו החברה מסודרת ומאורגנת (Oliver, 1990; Shakespeare, 2000; Linton, 1998; Davis, 1995;). גישה חדשה זו עמדה בניגוד בולט למודל הרפואי-אינדיבידואלי שהיה נפוץ בעבר ועדין קיים גם כיום בעיקר בסביבה הרפואית-טיפולית. מודל זה רואה בנכות אסון אישי, תוצאה בלתי נמנעת של ליקויים פיזיים, נפשיים או קוגניטיביים של האדם, תוך התעלמות מהשפעת החברה על חייהם של אנשים עם מוגבלות (Shakespeare, 2006; Stein & Stein, 2007; Goodley, 2010; Oliver, 1990). מבקרי המודל החברתי טוענים כי הוא עלול להמעט בחשיבותם של הקשיים האובייקטיביים הכרוכים בחיים עם מוגבלות, כגון כאב, אי או אי נוחות, לדידם המוגבלות הינה תולדה של האינטראקציה בין הקשיים האובייקטיביים וההבניה חברתית (Shakespeare, 2006). המשגות עכשוויות של מוגבלות מתייחסות לחסמים מערכתיים וחברתיים כגון מדיניות, נגישות, אי שוויון כלכלי, סטיגמה והאינטראקציה בין הלקות להבניה חברתית (Shakespeare 2006; Goodley 2010). במקביל ובהמשך למודל החברתי הוצגו גם מודלים מבוססי זכויות, הממסגרים מוגבלות בהקשר של זכויות אדם ואזרח. גישות אלה הובילו לחקיקת זכויות אנשים עם מוגבלויות במדינות רבות ולכינונה של אמנת האום לזכויות אנשים עם מוגבלויות בשנת 2006 (Silvers, 1998; Stein & Stein, 2007;). מודלים אפירמטיביים של מוגבלות אתגרו אף איותר את הסדר החברתי על ידי חגיגת המגוון האנושי והצגת המושג disability pride (Drum, 2009; Swain & French, 2000).

מיניות היא תוספת מאוחרת יחסית לתחום לימודי הוגבלות. המחקר האקדמי, כמו גם האקטיביזם החברתי, התרכזו תחילה בהיבטים פונקציונלים יותר ובהם בתעסוקה, חינוך ומניעת אפליה. בדומה למהלך התיאורטי שעברו חקר המיניות וחקר המוגבלות באופן כללי, גם בכל הקשור למיניות של אנשים עם מוגבלות חלו שינויים משמעותיים בתפיסות ובהמשגות של הנושא, תחילה הדיון נעשה דרך פרספקטיבה רפואית שהדגישה נורמטיביות ופתולוגיה ובהמשך דרך פרספקטיבה קונסטרוקציוניסטית חברתית המכירה באופי המגוון והמורכב של מיניות ומוגבלות ובתפקידה של החברה בהגדרתם (Foucault, 1990; Shakespeare, 2000). התפיסה הרפואית של מיניותם של אנשים עם מוגבלויות הציגה אנשים עם מוגבלות כמי שאינם מסוגלים או אינם רוצים להשתתף באקטים מיניים; הם נתפסו פעמים רבות כא-מיניים, ונטולי תשוקות וצרכים כתוצאה ממצב הגופני, הנפשי או הקוגניטיביים (Shakespeare, 2000; Tepper, 2000). נשים עם מוגבלות שכלית-

התפתחותית או מוגבלות נפשית נתפסו כילדותיות, פגיעות וזקוקות להגנה, (Foley, 2019; Nosek, 2008; Perlin et al., 2016;) (et al., 2001; Perlin, 2008) מנגד, גברים הוצגו כהיפרסקסואלים וסוטים (Shakespeare & Richardson, 2018). המוגל החברתי ושיח הזכויות הכירו בתפקידה של החברה מיניותם של אנשים עם מוגבלויות על ידי הצבת מחסומים, יצירת מרחבים בלתי נגישים (Emmans, 2009) והנצחת תפיסות סטריאוטיפיות סטיגמות (Shakespeare, 2000; Shakespeare et al., 1996; Shakespeare & Richardson, 2018; Shildrick, 2007; Shuttleworth, 2007; Tepper, 2000; Shuttleworth & Mona, 2002).

תיאוריית האזרחות המינית מציעה גם היא כלים חשובים לצורך ניסוח להמשגה חדשה של מיניות ומוגבלות. אזרחות מינית, שמקורה בתיאוריית האזרחות הכללית (Turner, 1990), משלבת תביעות לצדק, זכויות, הכרה, הגדרה עצמית והנאה מינית (Weeks, 1998); מטרתה לבנות מחדש את המרחב הציבורי כך שיכיל ויכלול את כל הזהויות המיניות ובאופן שיכבד, יממש ויגן על זכויותיו המיניות של כל האזרחים (Parker et al., 2000; ; Weeks, 1998; Richardson, 2017; Bell, 2000). בנייה מחדש זו של המרחב הציבורי תאשר נגישות למיניות ולהנאה מינית, תוך שילוב היבטים חיוביים של זכויות מיניות (Weeks, 1998; Richardson, 2017). בהקשר של מיניות ומוגבלות, תיאוריית האזרחות מספקת בסיס איתן להמשגת זכויות מיניות, שכן "נגישות ללחיים חברתיות מלאים כוללת נגישות להנאה" (Sanders, p. 451), או במילותיו של טפר: "נגישות להנאה היא 'סוגיית הנגישות האמיתית'" (Tepper, 2000, p, 289).

היבטים משפטיים של המסגרת התיאורטית:

כדי לנסח באופן מלא את הרעיון של זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות, עלינו לשלב תיאוריה חברתית ותיאוריה משפטית, המוסיפות רבדים חיוניים מדיני זכויות האדם, לימודי מוגבלות ומשפט. המודלים החברתיים לבדם חסרים אמצעים מעשיים לאכוף את השינויים התפיסתיים ולארגן מחדש את הסדר החברתי.

ללקונה זו ניתן מענה באמצעות **מודל הזכויות**, המעמיד את זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות בתוך מסגרת של זכויות אדם. מודל הזכויות מציע חזון טרנספורמטיבי ליצירת חברה מכילה לאנשים עם מוגבלויות המבוססת על שוויון, זכויות אדם, השתתפות, נגישות וגאווה (Silver, 1998; Stein & Stein, 2007; Swain & French, 2000; Bagenstos, 2009). היא מספקת לאלה החווים שוליות ואי שוויון כלים ושפה לתבוע שינוי חברתי בפועל. תיאוריות של זכויות אזרח וזכויות

אדם התמודדו עם ביקורת בשל שורשיהן ההיסטוריים שכללו הדרה, הטיית גזעיות ומגדריות (Blau & Moncada, 2005) וטענות להיעדר יעילות מספקת (Rosenberg, 2008). עם זאת, ההואנו ליישם תאורית זכויות בתחום לימודי המוגבלות עליהנו לפרשה ככזו העשוי להוות זרז אפשרי לשינוי חברתי-משפטי (McCann, 2008; Heyer, 2015).

שיח זכויות אנשים עם מוגבלויות הביא בתורו לחקיקת מגן במדינות רבות, כגון כגון חוק האמריקאים עם מוגבלויות בארה"ב (ADA) וחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות בישראל. בעוד שחוקים אלה שונים בהיקפם ובתוכנם, הם מציעים רשימה של עקרונות כלליים וזכויות מוגנות ספציפיות ומפקידים את בתי המשפט על משמרים (Vanhalala, 2011; Mor, 2006; Kante,r). (2011; Heyer, 2015). הכרה בזכויות אנשים עם מוגבלויות כזכויות אדם משמעה הכרה בהם כאזרחים שווי זכויות ברמה הפוליטית (Silvers, 1998), וכקבוצת מיעוט בעלת זכויות ייחודיות, כגון הזכות לנגישות והזכות להתאמות (Silvers, 1998; Stein & Stein, 2007; Bagenstos, 2009). שנת 2006 סימנה את תחילתו של עידן חדש עם כינון אמנת האו"ם הבינלאומית לזכויות זכויות אנשים עם מוגבלויות (CRPD), מסמך מעורר השראה זה מאגד זכויות אזרחיות, פוליטיות, כלכליות וחברתיות תחת הדין הבינלאומי ומקיף כמעט את כל תחומי החיים (batello & Schulze, 2011; Kanter, 2014).

בישראל, כניס שיח הזכויות הביא לשינוי חקיקתי משמעותי וסימן את תחילתו של עידן חדש במשפט הישראלי. בעקבות המודל החקיקתי האמריקאי (ADA, 1990), מדינות רבות, וישראל בכללן, שינוי את אופי החקיקה המתייחסת לחייהם של אנשים עם מוגבלות, ועברו מחוקים שהתמדרו בצדקה ורווחה חברתית לחקיקה שאוסרת אפליה ומתמקדת בזכויות אזרחיות (Heyer, 1998; Ziv, 2015). בשנת 1998 חוקקה הכנסת את חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות, התשנ"ח-1998 (להלן: חוק השוויון) אשר העניק לראשונה כלים משפטיים למאבק באפליה תעסוקתית ולקידום זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות (Ziv, 1998). בשנת 2005 תוקן החוק ונוסף לו פרק נגישות מקיף, אשר הרחיב במידה ניכרת תחולת החוק כך שכעת הוא חל על מרבית השירותים הציבוריים. בשנת 2006 חתמה ישראל על אמנת האו"ם ואף אישרה אותה בשנת 2012. בדומה ל-ADA, ובניגוד ל-CRPD, חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות מכיל שני פרקים משמעותיים: תעסוקה ונגישות לפיכך, הוא מוגבל בהיקפו שכן הוא אינו מכיל הוראות ספציפיות הנוגעות לזכויות אנשים עם מוגבלויות בתחומים כגון חינוך, דיור, הורות וחיי משפחה.¹

¹ אמנם פרק הנגישות כולל הוראות הנוגעות לנגישות למתקנים ושירותים ציבוריים, לרבות מוסדות חינוך, שירותי בריאות, מערכת המשפט ועוד.

ההיבט התיאורטי המשפטי של עבודה זו נשען על שני אדנים. הראשון הוא זכויות אנשים עם מוגבלויות והשני הוא **זכויות מיניות**. מעמדן של זכויות מיניות בעולם המושגי של זכויות האדם עודנו שנוי במחלוקת (Miller, 1999; Richardson, 2017; Mattaar, 2008), היות ולהכרה במיניות כזכות אדם עשויות להיות השלכות פוליטיות מורכבות (Schaff, 2011). לכן, למרות הכרה של כמה גופים בינלאומיים, כגון ארגון הבריאות העולמי, אמנות ואמנות רשמיות טרם הכירו בזכויות אלה באופן מלא וגלוי (Gruskin et al. 2019, 2023). עם זאת, אמנות והסכמים בינלאומיים רבים הכירו בהיבטים מסוימים של המונח הרחב "מיניות" כמוגנים, ובהם הזכות לבריאות מינית, הזכות להגנה מפי תקיפה מינית ועוד (Sebattelo, 2014).

המחקר האקדמי בנושא **זכויות מיניות** הוא עשיר ומגוון ומשלב תובנות ממדעי המדינה, זכויות אדם ותיאוריות אזרחות משפטיות וחברתיות. חוקרי זכויות אדם החלו לדון במעמדן ומשמעותן של הזכויות המיניות בשלב מאוחר יחסית והתמקדו בתחילה בבריאות מינית ופרייון (Miller, 1999; Richardson, 2017; Mattaar, 2008). מיקוד זה עורר ביקורת היות והוא אינו מקיף את כל הספקטרום של המיניות האנושית ונעדר התייחסות להנאה מינית (Correa, 1997; Miller, 2000). עם התפתחות השיח חל מעבר להבנה רחבה יותר של זכויות מיניות, כולל היבטים של זהות מינית, ביטוי עצמי, נטייה מינית והנאה, תוך הדגשת חשיבות הבחירה החופשית והאוטונומיה (Gruskin, 2007; Correa & Petchesky, 2019). שינוי זה תאם את הרחבת ההבנה הכללית של מיניות האדם. ריצ'רדסון (2017) מציעה ניתוח סוציולוגי מקיף של זכויות מיניות המורכב משלוש תתי-קבוצות. הראשונה היא **זכויות מבוססות התנהגות**, המתמקדות בפעילות המיניות של הפרט: "**מה שאני עושה**". הזכות המרכזית ביותר בקבוצה זו היא הזכות לעסוק בפעילות מינית. זכויות אחרות המבוססות על התנהגות כוללות את הזכות לסיפוק והנאה מינית, הזכות לאוטונומיה מינית, הזכות לסרב למגע מיני וחופש בהחלטות רבייה כמו הפלה ושימוש באמצעי מניעה. הקבוצה השנייה היא **זכויות מבוססות זהות**, שצמחה בשנות ה-70 וה-80 בעקבות עבודתם של פעילי זכויות להטב"ק+ וחוקרים. היא מתרכזת בזהות ובהגדרה עצמית: "**מי שאני**". קטגוריה זו כוללת זכויות כגון הזכות להגדרה עצמית, לרבות נטייה מינית, והזכות למימוש עצמי ולביטוי עצמי. השלישית היא **זכויות מבוססות יחסים**, המתמקדת במערכות יחסים וקשרים בין אישיים: "**עם מי אני עושה את זה**". קטגוריה זו כוללת את הזכות לבחור שותפים מיניים ובני זוג אינטימיים, לתת הסכמה לפעילות מינית עם אדם מסוים, ואת הזכות להכרה חברתית ביחסים מיניים, כולל זוגות חד מיניים (Richardson, 2017).

המשגה שימושית נוספת מדגישה את ההבחנה בין זכויות מיניות חיוביות ושליליות (Petchesky, 2011; Din Nuchi, 2014; Fahs, 2000). זכויות מיניות שליליות מסווגות כ"חופש מ" וכוללות זכויות כמו הגנה מפני פגיעה, אפליה, רדיפה ואלימות מינית. זכויות מיניות חיוביות מסווגות כ"חופש ל", ומקיפות את הזכויות להגדרה עצמית, חופש ביטוי, הנאה וסיפוק מיני (Petchesky, 2011; Din Nuchi, 2014; Fahs, 2000).

חוקרים בחנו ממדים שונים של זכויות מיניות ואת אחריות המדינה לכבדן, להגן עליהן ולממשן (Miller, 1999, 2000, 2004). הגדרת הזכות למיניות כזכות אדם משמעה הטלת חובות מקבילות על המדינה. חובתה של המדינה לכבד זכויות מיניות כוללת חקיקת חוקים השומרים על אוטונומיה מינית, איסור על כל צורה של התעללות, פגיעה או אפליה הקשורה למיניות, והבטחה כי תוכניות או יוזמות הנתמכות על ידי המדינה יגנו על זכויות מיניות. משמעות החובה להגן על זכויות מיניות היא שהמדינה מחויבת למנוע מגופים פרטיים לפגוע בזכויות המיניות של האזרחים ולפקח על מוסדות החינוך, הבריאות, התעסוקה והרווחה הפרטיים. מימוש זכויות מיניות מחייב את המדינה לנקוט צעדים פרואקטיביים ולספק משאבים המאפשרים לאנשים לממש את זכויותיהם המיניות. תפקידה של המדינה משתנה ממקרה למקרה ותלוי הקשר ואוכלוסיה (Miller, 1999, 2000, 2004). מידת ההגנה של המדינה על זכויות מיניות משקפת את הרמה הכוללת בה היא מגנה על צדק חברתי וזכויות אדם ואזרח (Berer, 2004).

זכויות לאנשים עם מוגבלויות?

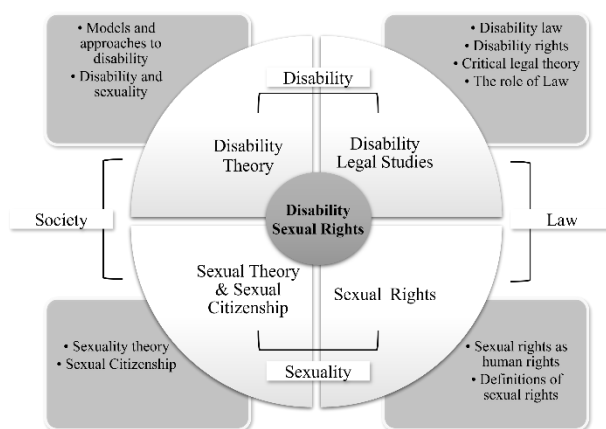
זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלות ממוקמות בצומת שבין לימודי מוגבלות ומשפט לבין זכויות מיניות ואזרחות מינית. כאשר מגדירים את זכויותיהם המיניות של אנשים עם מוגבלויות, יש לקחת בחשבון את השוליות הכפולה של המושג. דהיינו, מעמדה השנוי במחלוקת של הזכות המינית כזכות אדם מחד, והיותם של אנשים עם מוגבלויות קבוצת מיעוט מודרת מאידך.

הכרה בזכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות נתקלת באתגרים משמעותיים. תפיסות חברתיות שליליות, חסמים מערכתיים בנגישות לשירותי בריאות וחינוך מיני לצד חוסר ידע ותמיכה יוצרים קונטקסט ייחודי ומורכב (Shakespeare, 2015; Gill, 2015; Esmail et al., 2010; Wade, 2002; & Richardson, 2018). מימוש זכויות אלה דורש לעתים קרובות סיוע מצדם של מטפלים ואנשי מקצוע, תוך איזון בין הצורך בהגנה לבין אוטונומיה (Gill, 2015; Wade, 2002). מאפיינים ייחודיים אלה מטילים על המדינה אחריות מוגברת בשמירה על היבטים חיוביים של זכויות מיניות.

מנגנונים משפטיים בינלאומיים ומדינתיים עדיין לא הכירו באופן מלא בזכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות. אמנת האו"ם היא המסמך הבינלאומי המקיף ביותר שמטרתו לקדם זכויות בעלי מוגבלויות (Harpur, 2012; Heyer, 2015), אך גם היא מתייחסת ישירות למיניות, ואינה כוללת את המונחים "זכויות מיניות" או "הזכות למיניות". עם זאת, אלמנטים מסוימים של זכויות מיניות מוגנים על ידי סעיפים ספציפיים או על ידי העקרונות הכלליים (Foley, 2012; Ruiz, 2017; Sabatello, 2014; Schaaf, 2011). יחסים אינטימיים והזכות לחיי משפחה מוגנים בסעיף 23. סעיף 25 מגן על הזכות ליהנות מבריאות טובה, וסעיף 23 מכיר בזכות לפרטיות. סעיף ייעודי להגנה על זכויות מיניות הופיע בטיטות מוקדמות של אמנה אך הוצא מהנוסח הסופי (Ruiz, 2017; Sabatello, 2014; Schaaf, 2011). מעמדה של הזכות למיניות כזכות עצמאית שנוי במחלוקת וטרם הוכר כזכות אדם על ידי המשפט הבינלאומי. רק היבטים אחדים של מיניות, במיוחד בריאות מינית, והגנה מפני פגיעה מינית, מוגנים על ידי אמנות ואמנות בינלאומיות. ה-CRPD עוקב אחר מגמות ומוסכמות אלה ונמנע מלכלול אמירה מפורשת בנוגע לזכויות מיניות (Sabatello, 2014; Schaaf, 2011). בדיוני האו"ם שקדמו לכינון האמנה טענו מדינות אסלאמיות, הוותיקן וארגונים נוצריים שמרניים שבסיסם בארה"ב, כי הכרה רשמית בזכויות מיניות, ובמיוחד באוטונומיה מינית, מעודדת יחסים אינטימיים אסורים מחוץ לנישואין (Ruiz, 2017; Sabatello, 2014; Schaaf, 2011). ככלל, האמנה היא כלי חיוני לקידום זכויות אך היא אינה מתייחסת במפורש לזכויות מיניות (Pikkel & Gershuni, 2023). אף על פי כן, האמנה מכירה בחשיבותה של המיניות בחייהם של אנשים עם מוגבלויות בכך שהיא כוללת הוראות המגנות על המשפחה, הפרטיות והבריאות. עקרון הנגישות הכללי (סעיף 19) יכול אף הוא להועיל, שכן הוא נועד לאפשר גישה כל היבט בחייו של אדם עם מוגבלות; במקרה זה, ניתן לטעון לזכות לגישה לזכויות מיניות.

לאור האמור, **מודל תיאורטי של זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות הוא רב-ממדי** שזור היבטים שונים מתיאוריה חברתית ומשפטית, מיניות ולימודי מוגבלות. גישה רב-תחומית נשענת על הכרה בהשפעתם של גורמים חברתיים, משפטיים, אישיים ותרבותיים על עיצוב ההמשגה המלאה של הזכויות המניות. מודל כזה לא רק ישאף לשנות את הבנתנו בתחום המיניות והמוגבלות אלא גם לקדם שינויים ממשיים במדיניות ולקדם הכללה, שוויון וצדק חברתי.

איור 1 מודל מוגבלות ומיניות

על פי המודל המוצע, כל המשגה של זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות צריכה לכלול שלושה רכיבים מרכזיים: **נגישות, בחירה והנאה**. נגישות ובחירה הוכרו זה מכבר כחלק מאבני הבניין של תיאוריית המוגבלות; במילותיו של שייקספיר (2000), "הראשונה היא דרישה לשליטה: אנו דורשים שליטה על גופנו, על רגשותינו ועל מערכות היחסים שלנו. השני הוא דרישה לנגישות: אנו דורשים נגישות לייצוגים, מערכות יחסים ומרחבים ציבוריים. השלישי הוא הדרישה לבחירה: אנחנו דורשים בחירות לגבי זהויות, אורח החיים שלנו, החוויות המגדריות שלנו".

חוקרי מוגבלויות הדגישו את חשיבות ה**נגישות** כמפתח למימוש זכויות מיניות (Shuttleworth, 2003; Fischel, 2019), בטענה כי כל הגדרה של זכויות מיניות צריכה לכלול דרישה לנגישות למיניות של אזרחות מינית מוסיפה את ההבנה של הצורך לבנות מחדש את המרחב הציבורי כך שיכיל ויכלול את כל הזהויות המיניות ויספק כבוד והגנה על זכויותיו המיניות של כל אזרח (Weeks, 1998; Parker et al., 2000; Lister, 2002; Richardson, 1998; Richardson, 2000; Bell, 2000; Sanders, 2007; Cossman, 2007). ומדגישה את הנגישות כעיקרון ליבה (Richardson, 2017).

רכיב הליבה השני הוא **בחירה**. המדיקליזציה של מוגבלות וסמכותם של רופאים ובני משפחה על חייהם של אנשים עם מוגבלויות הובילו באופן מסורתי לאפשרויות מוגבלות (Rabiee & Glendinning, 2010; Bagenstos, 2017). המשפט המפורסם "שום דבר עלינו בלעדינו", מדגיש את חשיבות ההשתתפות, קבלת ההחלטות והבחירה עבור אנשים עם מוגבלות בכל היבטי החיים (Charlton, 1998; Mor, 2018). המאבק להכלה ולשוויון משמעותו מתן אפשרות לבחירה וקבלת החלטות באופן עצמאי. בתחום המיניות, הבחירה נמצאת בקורלציה עם אוטונומיה מינית, היכולת לבחור אם לקיים יחסים אינטימיים, עם מי, איך ובאילו תנאים. בחירה משמעותה גם החופש לבטא את הזהות המינית, הרצונות והצרכים המיניים של כל אדם (Sibers, 2012).

ההיבט השלישי והאחרון, כפי שמסביר טפר (2000) במאמרו פורץ הדרך, הוא **הנאה**: "נגישות להנאה היא סוגיית הנגישות האמיתית". ההכרה בהנאה כמרכיב מרכזי בזכויותיהם המיניות של אנשים עם מוגבלות מכירה בערך חייהם ובאנושיותם. הנחת היסוד של עבודת מחקר זו היא כי זכויות מיניות לאנשים עם מוגבלויות יכולות להתממש כאשר כלל האנשים יכולים לחוות חיי מין מספקים, בטוחים ומהנים (Tepper, 2000; Shildrick, 2007; Mollow & McRuer, 2012; Mor & Pikkell, 2018). היעדרה של המילה "הנאה" מאמנת האו"ם אך מדגיש את הצורך בהכרה באלמנט משמעותי זה. גישה זו מהדהדת מגמות עכשוויות במחקר פמיניסטי, השם דגש על הנאה וסיפוק מיני בקרב נשים (Gruskin et al., 2019; Abramson & Pinkerton, 2002).

תשתית תיאורטית מרובדת זו מאפשרת בחינה מעמיקה של מוגבלות ומיניות, תוך התמקדות ספציפית בזכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות. ההתמקדות בשוליות הכפולה העומדת בפני אנשים בצומת של מוגבלות ומיניות, משפט וחברה, מאפשרת הבנה מעמיקה של זכויות מיניות בתיאוריה ובחיי המעשה.

שיטת המחקר

עבודת הדוקטורט בנויה ונעה על בשני אפיקים - top down ו-bottom up; זהו פרויקט אמפירי המעוגן בתיאוריות קיימות, והעבודה האמפירית, בתורה, מסייעת בגיבושו של מודל תיאורטי חדש. מבחינה מתודולוגית, עבודת הדוקטורט משלבת ניתוח משפטי מסורתי עם כלים אמפיריים ממדעי החברה. העבודה בנויה משלושה מאמרים, כשכל אחד משלושת המאמרים משתמש בגישה מתודולוגית שונה, והשילוב ביניהם נועד לפענח את המורכבות של האופן שבו נרטיבים משפטיים וחברתיים סביב מוגבלות ומיניות מתפתחים ומשפיעים זה על זה, כמו גם את תפקידם בהגדרה ועיצוב של זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות.

המתודולוגיה שנבחרה בעבודת הדוקטורט היא איכותנית בעיקרה, תוך שימוש בשילוב של שיטות החל ממקרי מבחן ועד ראיונות. החוט המקשר בין הכלים האמפיריים הללו הוא הדגש על שיח וניתוח תוכן, שמטרתו למפות את האינטרקציה בין שיח הזכויות לתפיסות חברתיות של מיניות ומוגבלות.

המאמר הראשון "Disability, rights, and the Construction of Sexuality in Tort Claims," מדגים כיצד שינויים בהבנת מוגבלות ומיניות באים לידי ביטוי בהחלטות שיפוטיות. מבחינה מתודולוגית, המאמר משתמש בשיטת מחקר משולבת (mix method approach) וכלל כלים כמותיים ואיכותניים לצורך ניתוח תוכן ושיח של פסקי הדין בישראל במטרה לשפוך אור על דפוסים מתפתחים בפסיקה הישראלית ועל השפעת הגישה החברתית למוגבלות. הוא מדגיש שני מרכיבים של המודל התיאורטי – נגישות, במקרה זה, נגישות לטיפול ושיקום מיני, והנאה כהיבט חשוב בחייו של אדם. מחקר זה מציע ניתוח מקיף של מקומם של מוגבלות ומיניות בהחלטות בתי המשפט המחוזיים בישראל בנוגע לנזקי גוף. המחקר בוחן האם וכיצד השתנו המענים של בתי המשפט לפגיעה בתפקוד המיני על פני תקופה של 25 שנים, בין 1991 ל-2015: אילו סעדים הוצעו, אילו תפיסות לגבי מוגבלות ומיניות באו לידי ביטוי, והאם שינויים בדפוסי הפיצויי והשיח השיפוטי הושפעו מעליית שיח הזכויות והשינויים בהבנת המיניות. ההשערה המרכזית של מחקר זה הייתה כי פסקי דין העוסקי בפגיעה בתפקוד המיני ידגימו שינוי בתפיסת מיניותם של אנשים עם מוגבלויות, אם כי מוגבל בהיקפו, ומעבר ממודל רפואי-אינדיבידואלי למודל חברתית-ביקורתי.

המחקר שילב את שיטות הקידוד והניתוח הכמותיות של Hall & Wright (2008) של משתנים מדידים שונים עם קריאה מדוקדקת של פסקי הדין, שסיפקה לנו מרכיבים נוספים של הבנייה סוציו-משפטית של מוגבלות שמחקר כמותי בלבד אינו יכול ללכוד (Nielsen 2010; Webley 2010). ערכנו חיפוש מקיף באמצעות המאגר המשפטי "נבו" החיפוש הניב 99 החלטות של בתי המשפט המחוזיים שמזכירות, מתייחסות או מפצות על פגיעה בתפקוד המיני. מבין אלה הצלחנו להשיג את הטקסט המלא של 98 החלטות. קודדנו פרמטרים שונים לרבות מספר תיק, עילת התביעה, שם השופט, שנת הפגיעה, גיל התובע בזמן הפגיעה, מגדר התובע, וסוג הפיצוי שהוענק. לאחר איתור וקידוד כל החלטות הרלוונטיות, ביצענו ניתוח סטטיסטי תיאורי שאיפשר לנו לזהות את המגמות והדפוסים של פיצויים הקשורים למיניות. לאחר מכן, ביצענו ניתוח תוכן שכל החלטות בתי המשפט הזמינות, (Crocker 2005) תוך שימוש בכל החלקים בטקסט שמזכירים, מתייחסים או מפצים על פגיעה בתפקוד המיני. מטרתנו הייתה להעשיר ולהעמיק את הניתוח הכמותי ולקשר בין תפיסות בתי המשפט לבין סוגי הסעדים שהם מעניקים. לאחר השלמת הניתוחים הכמותיים והאיכותניים, הממצאים שולבו יחדיו לכדי ניתוח מעמיק ומקיף של תפיסות שיפוטיות בנוגע למיניות ומוגבלות בישראל.

המאמר השני *"Disability, Sex Work, and the Law: A Comparative Case Study of Two Judicial Rulings."* בוחן את התפיסה החברתית-משפטית במפגש בין מוגבלות, עבודת מין ומשפט. מאמר זה מיישם ניתוח המשפטי הקלאסי של פסקי דין ומתודולוגיית חקר מקרה איכותנית כדי לבצע בחינה השוואתית של התפיסות המשתנות של מיניות מוגבלות, תפקיד המשפט וחקיקת זכויות אנשים עם מוגבלויות. המאמר התמקד ביחסי הגומלין בין תפיסות חברתיות לבין פסיקות שיפוטיות. מאמר זה עוסק במרכיבי הליבה נגישות ובחירה, ובוחן את מנעד האפשרויות של אנשים עם מוגבלויות לממש את מיניותם ואת נגישותם של שירותים מיניים מסוגים שונים.

מטרת המאמר היא לחשוף את התפיסות העומדות בבסיס הקשר בין מוגבלות, מיניות ועבודת מין. המאמר מציג שני תיקים המשמשים כמקרי חקר, משתי מדינות שונות, עשורים שונים, מסגרות משפטיות שונות והקשרים חברתיים שונים, החולקים סיפור דומה של אדם עם מוגבלות המבקש מימון עבור שירותים הקשורים למין. המקרה הראשון הוא התיק הישראלי של **פלוגי נגד חברת הביטוח מגדל**, פלוגי הוא גבר צעיר שנפגע בתרונת דרכים ונגרמה לו בין היתר פגיעה בתפקוד המיני, בתי המשפט דנו באופי הפגיעה ואפיק הפיצוי ההולם בגינה. השני הוא המקרה האוסטרלי של **NDIA נגד WRFM**, בו נדונה תביעתה של אישה עם מחלה כרונית שביקשה לקבל מימון לשירותי מין תחת תכנית לאומית עבור אנשים עם מוגבלות. המאמר יציג כל מחקר מקרה בנפרד, ויספק

תובנות לגבי ההקשר החברתי, הנסיבות המשפטיות, פרטי המקרה, תוצאות פסק הדין והבחירות הרטרוריות של הגורמים השיפוטיים. מתודולוגיית ניתוח תוכן תסייע להבהיר את המניעים והתפיסות שמשפיעים על החלטות השופטים (Murchison & Jochelson 2015; Hall & Wright 2019; Mor & Pikkel 2019; Kirkham & O'Loughlin 2020; 2008; ולחשוף הטיות והנחות בסיסיות לגבי מוגבלות, מיניות והקשר בין זכויות מיניות לשירותים מיניים. לאחר מכן המאמר מציג ניתוח השוואתי של שני המקרים ופורס את נקודות הדמיון והשוני, הדפוסית והתמות השזורים בהם.

המאמר השלישי *"Intellectual Disability and Sexuality in Ultra-Orthodox Jewish Communities,"* מתמקד ברגולציה חברתית ובנורמות לבר משפטיות ובוחן פריזמה אלטרנטיבית להבנת זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלות. המאמר משתמש במתודולוגיית איכותנית, הוא כולל ראיונות עומק חצי מובנים וניתוח תוכן דדוקטיבי כדי לחשוף את ההבניה של אנשים עם מיניות ומוגבלות בקהילות היהודיות החרדיות בישראל. בשלב הראשון של המחקר, ראינו אנשים המעורבים בחיי האינטימיים של זוגות חרדים עם מוגבלות. ראינו עשרים ושישה משתתפים, הכוללים שמונה מטפלים ועובדים סוציאליים, שמונה עובדים ואנשי מקצוע בפרויקט דיור, שלושה בני משפחה, שלוש מדריכות כלות, שני רבנים, שני שדכנים ושני פעילים חברתיים. בשלב השני של המחקר, ביצענו ניתוח תוכן איכותני דדוקטיבי (Bengtsson, 2016; Elo & Kyngäs, 2008; Patton, 2014; Forman & Damschroder, 2007; 2014). בו ביקשנו לבחון הנחות תיאורטיות קיימות לגבי הבנייה של זכויות בקהילה החרדית. בשלב השלישי המאמר בחן פתרונות חלופיים שפיתחה החברה החרדית כדי לאפשר לאנשים עם מוגבלויות נגישות למרחב המיני והנאה מחיי משפחה מלאים. לסיום יישמנו תיאוריה של לימודי מוגבלות כדי להבין כיצד המקרה הייחודי של הקהילה החרדית תורם להרחבת הידע שלנו לגבי זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות בהקשרים תרבותיים אחרים.

מתודולוגיה מורכבת זו, המשלבת מתודולוגיות משפטיות אמפיריות וקלאסיות עם תיאוריה וכלים סוציולוגיים, מספקת הבנה רב-שכבתית של ההבניה החברתית-משפטית של זכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות.

ממצאים, דיון וניתוח

עבודת דוקטורט זו חוקרת את הדינמיקה המורכבת בין מוגבלות, זכויות מיניות ומושגים משפטיים. מטרתו העיקרית של מחקר זה היא להציע מודל תיאורטי מקיף לזכויות מיניות של אנשים עם מוגבלויות, לבחון כיצד מוסדרת מיניותם של אנשים עם מוגבלות במישור המשפטי,

ולמפות כיצד באות לידי ביטוי תפיסות חברתיות ביחס למיניות ולמוגבלות בחקיקה, בפסיקה בתי המשפט ובנורמות חוץ משפטיות. המחקר בוחן מוגבלות, זכויות מיניות והבניה חברתית-משפטית מהיבטים רבים. הוא מציע מודל תיאורטי חדש של זכויות המבוסס על עקרונות ליבה מלימודי מוגבלות ומשפט, זכויות אדם ותאוריה חברתית של אזרחות מינית. הנחת העבודה במחקר זה הינה כי המשפט טרם הכיר באופן מלא ורשמי בזכויות מיניות כזכויות אדם או כזכויות אנשים עם מוגבלויות. לפיכך, פרשנות המונח "זכויות מיניות לשל אנשים עם מוגבלויות" תלויה בהסדרה חברתית, מודעות שיפוטית ופיתוח הגדרות וגישות חדשניות, מותאמות אישית ותלויות להקשר. המודל התיאורטי מציע כי ניתן לממש זכויות מיניות, גם ללא הכרה משפטית פורמלית, כאשר מתקיימים שלושה רכיבי לבידה: *נגישות, בחירה והנאה*; מרכיבים אלה כוללים את כל ההיבטים הרלוונטיים של זכויות מיניות לאנשים עם מוגבלויות.

המחקר הראשון של עבודת הדוקטורט בחן כיצד בתי המשפט מגדירים את מיניותם של אנשים עם מוגבלות בהיעדר זכות פורמלית למיניות, ובחן האם וכיצד מחלחלת מודעותם של בתי המשפט לנושא זכויות אנשים עם מוגבלויות לתוך תהליכי קבלת החלטות ורטוריקה שיפוטית. המחקר התמקד בדיני נזיקין, תחום משפטי שאינו כפוף באופן ישיר לחקיקת זכויות. המחקר כלל ניתוח תוכן איכותני וכמותי של תיקים ישראלים שנדונו בבתי המשפט המחוזי ועסקו בפגיעה בתפקוד המיני לאורך תקופה של 25 שנה. הממצאים הצביעו על שינויי מגמה משמעותיים לאורך זמן בכל הנוגע להיקף הפיצויים, סוגי הפיצויים שנפסקו, ההיגיון העומד בבסיסם, זהות המוטב והמשמעות שיוחסה למיניות ומוגבלות.

המחקר חשף שינוי איטי והדרגתי באופן שבו שופטים מבינים ומתייחסים למיניותם של אנשים עם מוגבלות. עם הזמן, לצד גישה רפואית ואינדיווידואליסטית במהותה בתי המשפט החלו לבטא גישה חיובית ללא סממנים טרגיים, זאת לצד בתפתחות במשמעות המיוחדת למיניות תוך הכרה בחשיבותן של מערכות יחסים והיבטים ונפשיים של מיניות. לצד הגישה הרפואית התפתחה גישה חברתית, חיובית ומכילה יותר למוגבלות ולמיניות. שינויים אלה התרחשו ללא יישום ישיר של חקיקת זכויות אנשים עם מוגבלויות או דיון ישיר בזכויות מיניות, ומקורן כך נראה במגמות חברתיות ומשפטיות רחבות יותר, שינוי תפיסות חברתיות בנוגע למין ולמוגבלות, עלייה כללית בשיח הזכויות בחברה הישראלית לצד רפורמות במדיניות בריאות.

בסיכומו של המחקר נמצא כי בתי המשפט הגיבו לתפיסות החברתיות המשתנות של מוגבלות ומיניות, הן בהחלטותיהם והן בבחירת השפה והרטוריקה שלהם. במקביל, זירות ומוסדות נוספים ממלאים תפקיד מרכזי ופועלים לצד ובמקביל לבתי המשפט. המחקר העלה כי גם בהיעדר תחולה

מפורשת של זכויות מיניות, בתי המשפט מאמצים עקרונות מפתח מהמודל החברתי-ביקורתי של המוגבלות והבנה הרחבה של מיניות האדם בפסיקותיהם, ומספקים פתרונות יצירתיים לצד המשגה מורכבת של מיניות ומוגבלות.

המחקר השני של עבודת הדוקטורט בחן את יחסי הגומלין המורכבים בין מוגבלות, מיניות, עבודת מין ומשפט בפסיקה. המחקר התמקד בשני מקרי מבחן מישראל ומאוסטרליה, שבחנו את שאלת מימון שירותי המין לאנשים עם מוגבלות. שילוב מתודולוגיית חקר מקרה עם ניתוח תוכן סיפק תיאור מדודקדק של הנחות היסוד, התפיסות החברתיות וההטיות המעצבות את קבלת ההחלטות במקרים בהם מיניותם של אנשים עם מוגבלות ושירותי מין בתשלום נידונים בפני ערכאות שיפוטיות. למרות ההבדלים המשמעותיים בין המקרים בשניהם נעשה דיון מעמיק בנוגע למקומה של המוגבלות בשאלת צריכה שירותי מין, המשמעות של צרכים וזכויות מיניות ותפקידו של המשפט בתוכם זה.

מחקר זה התמקד בתפקידו שפט בהתמודדות ובהנצחה של סטיגמות וחסמים העומדים בפני אנשים עם מוגבלות בבואם לממש את מיניותם. המחקר הדגים את הדמיון והשוני באופן שבו חברות ומערכות משפט מתייחסות לנושא זה ואת חשיבותו של הקונטקסט החברתי-משפטי, של חקיקת זכויות אנשים עם מוגבלויות והליכי ההתפתחות הטבעיים שמתרחשים עם חלוף הזמן. תפיסות של מיניות ומוגבלות אינן סטטיות; הן מתפתחות ומשתנות בזמן ובמרחב. מחד, פסקי דין מאמצים גישה מרחיבה יותר של זכויות כאשר דנים במיניות של אנשים עם מוגבלות, ומאידך, אותם פסקי דין ממש גם משמרים סטריאוטיפים אבליסטיים. בעוד שחקיקת הזכויות ואמנת האו"ם הם כלים מרכזיים בעיצוב ושינוי השיח המשפטי, אין די בהם על מנת לספק מענה בכל הנוגע לזכויות מיניות. על מנת לקדם שינוי גם בתחום זה דרושים מאמצים נוספים למזעור האתגרים והמתחים המתמשכים סביב ההכרה במיניות כצורך אנושי בסיסי וזכות אדם משפטית.

המחקר השלישי של עבודת הדוקטורט מתמקד במנגנונים חברתיים ובנורמות לבר-משפטיות המסדירים את מיניותם של אנשים עם מוגבלויות. המחקר מתמקד בקהילות החרדיות בישראל כמקרה בוחן על מנת לחקור גישות אלטרנטיביות לשאלת הזכויות המיניות בחברות והקשרים הדוחות מעליהן תפיסות עולם מערביות וליבראליות. במחקר זה זיהינו מבנה חברתי מורכב התומך בנישואין ובאינטימיות מינית עבור אנשים עם מוגבלות שכלית-התפתחותית. שמרנות כללית, אמונות מסורתיות והסדרה קפדנית של תחום המין מאפיינות את החברה החרדית; עם זאת, בהקשר של חייהם האינטימיים והמיניים של אנשים עם מוגבלויות, הקהילות החרדיות הציגו אלמנטים פרוגרסיביים ומכלילים. השילוב בין ערכי הקהילה, המחויבות הדתית והשפעתו של שיח

הזכויות שנפוץ בקרב החברה הישראלית הרחבה איפשר לקהילות החרדיות לפתח תפיסה מושגית ומעשית חדשנית על מוגבלות ומיניות היוצרת הזדמנויות לנישואין, מספקת הדרכה והתאמות ומכירה בצרכים מיניים. לסיכום מחקר זה, שיערנו כי המשגה חדשנית זו נשענת על ערכים קיימים לצד חדירה והשפעה אפשרית של המודעות הגוברת של החברה הכללית למוגבלות ולזכויות מיניות. קבענו כי המשגה החרדית יכולה לסייע ביישום גישה מבוססת זכויות למיניות ומוגבלות בתרבויות הדוחות אידיאולוגיות מערביות ליברליות.

המלצות והשלכות יישומיות

מטרת עבודת הדוקטורט היא לתרום באופן משמעותי להבנת זכויות מיניות של מוגבלות והמשגתן בהקשרים משפטיים וחברתיים שונים. היא שואפת לתרום למחקר אקדמי בנושאי משפט וחברה, לימודי מוגבלויות וזכויות אדם. מעבר לתרומה האפשרית למחקר האדמי, עבודה זו עשויה לתרום רבות גם לעיצוב מדיניות חברתית ומשפטית. עצם ההכרה באנשים עם מוגבלות כמיניים היא אבן דרך משמעותית, הכרה במיניותם כזכות אדם יכולה לספק כלים מעשיים להתמודדות מול אתגרים משפטיים, מול מוסדות השלטון והמשפט.

אימוץ המודל המוצע כעקרון מאסדר עשוייה לתרום לשינויי מגמה בפסיקת בתי המשפט בבואם לדון במיניותם של אנשים עם מוגבלות, ולפרש את עקרונות חוק השוויון ואמנת האו"ם. לעבודה זו עשויה להיות תרומה יישומית משמעותית על גיבוש מדיניות בתחום מנהל מערכות הבריאות, מדיניות ונהלים במוסדות ומסגורת דיור עבור אנשים עם מוגבלויות, לצד מסגרות אשפוז וטיפול פסיכיאטרי. אימוץ מסקנות המחקר בקרב האוכלוסיה החרדית עשויה לסייע ביצירת שינוי מהותי בהסדרת תחום המיניות בקרב קהילות דתיות שונות. הבנה מעמיקה של צרכים וזכויות, לרבות זכויות מיניות משמעותית ורללונטית גם בגיבוש נהלים פנימיים במוסד לביטוח לאומי, במסגרות מטעם משרד הרווחה ובמערכת החינוך.

סיכום

קריאה אינטגרטיבית של שלושת המחקרים המרכיבים יחדיו עבודת מחקר זו, בחינה של המודל התיאורטי המוצע לצד הממצאים האמפיריים מספקת תובנות ייחודיות בנוגע ליחסים בין מיניות ומוגבלות, משפט וחברה. מחקרים אלה מציינים את השינויים העדינים שחלו בחלוף העשורים האחרונים בהבניה החברתית והמשפטית של מיניות ומוגבלות. שינויים עדינים אלה מתאפיינים בכניסה הדרגתית של שיח זכויות, הבנה מרחיבה של המונח מיניות וזכויות מיניות ואימוץ של נורמות מהגישה החברתית-ביקורתית למוגבלות. עבודת הדוקטורט מדגישה את ההשפעה המכרעת

שיש להקשר חברתי, החוקי, התרבותי והדתי על האופן בו אנו מבינים את מהות החיים עם מוגבלות בתוך ומחוץ לאולמות המשפט. לבסוף, בעוד שההכרה המשפטית בזכויות מיניות כזכויות אדם עודנה בחיתוליה, המשגת הזכויות המיניות של אנשים עם מוגבלויות מתעצבת על ידי תפיסות חברתיות, רגולציה ומודעות שיפוטית. היעדר הכרה משפטית פורמלית מחייבת שופטים, קובעי מדיניות, סגורים ופעילים חברתיים ליצור מסגרות חדשניות מונעות הקשר להכרה ויישום של זכויות אלה.

אנשי מקצוע להם מחקר זה רלוונטי:

מערכת המשפט לרבות שופטים שופטים, סגורים, פרקליטות ויועצים ויועצות משפטיים במשרדי ממשלה שונים.

בעלי ובעלות תפקידים במסגרות דיור של משרדי הבריאות והרווחה.

מסגרות לחינוך מיוחד.

עובדים ועובדות סוציאליים, אנשי ונשות טיפול בתחום המוגבלות.

מערכת הבריאות בדגש על דרג קבלת ההחלטות.

המוסד לביטוח לאומי ויועצים משפטיים בחברות הביטוח השונות.

סטודנטים וסטודנטיות למקצועות המשפטים, הבריאות, העבודה הסוציאלית והחינוך.

המלצות למחקר המשך:

- בחינת תפיסות שיפוטיות באמצעות כלי איכותניים נוספים (ראיונות, תצפיות וכו')
- מחקר ראיונות עם אנשים עם מוגבלויות שהתמודדו עם הליכים משפטיים בענין מיניותם.
- מחקר בנוגע להסדרי מדיניות בנושא מיניות ומוגבלות במסגרות דיור, בריאות ורווחה.
- מחקרי אורך נוספים של פסיקה על מנת לבחון את המשך המגמות שנצפו, לרבות מחקרים של פסיקת בית המשפט העליון.
- הרחבת המחקר המשווה מחוץ לגבולות ישראל.

Abstract

This Ph.D. dissertation delves into the complex relationship between disability, sexuality, and the law, with a focus on disability-related sexual rights. The study aims to provide a comprehensive and nuanced conceptualization of disability sexual rights. The dissertation draws on relevant social theory from disability studies and sexual citizenship, as well as legal theory from disability legal studies and human rights frameworks. The dissertation aims to answer the following questions: (1) what are disability sexual rights? (2) what is unique about them compared to general sexual rights? (3) what role does the law play in shaping them? (4) how do courts and other legal actors contribute to this conceptualization? (5) What are the roles of social perceptions, regulation, and disability awareness in shaping disability sexual rights?

The dissertation consists of an introductory theoretical chapter and three empirical papers. The introductory chapter lays out the theoretical framework for the empirical studies. It presents a novel theoretical model of disability-rated sexual rights based on insights generated by empirical research papers. The theoretical framework of the thesis incorporates a range of legal and sociological frameworks, including human rights, disability studies, and sexual citizenship. The premise of the dissertation is that disability sexual rights reside in the juncture between law and society, disability, and sexuality. This interdisciplinary approach ensures a comprehensive and nuanced understanding of disability sexual rights.

Disability sexual rights refer to the sexual needs, identities, and rights of disabled individuals. According to the new theoretical model presented in the dissertation, any conceptualization of disability sexual rights must entail three core elements: access, choice, and pleasure. These elements are fundamental within the realm of disability theory and human rights literature and emerged as critical components in the social and legal construction of disabled sexuality in empirical studies.

The first paper, titled “*Disability, rights, and the Construction of Sexuality in Tort Claims,*” examines how courts define the sexuality of people with disabilities in tort law

cases in Israel in the absence of disability rights framework. The study reveals a gradual shift towards a more inclusive and medical approach to disability and sexuality. The second paper, *“Disability, Sex Work, and the Law: A Comparative Case Study of Two Judicial Rulings,”* explores the interaction between legal context and the social construction of disabled sexuality in the context of sex work, using case studies from Israel and Australia. The research emphasizes the need for further legal reforms to fully acknowledge sexuality as a fundamental human right. The third paper, titled *“Intellectual Disability and Sexuality in Ultra-Orthodox Jewish Communities,”* examines the social mechanisms and non-legal norms and regulation of disabled sexuality in Ultra-orthodox Jewish communities in Israel. The study identifies a unique social structure that supports marriage and sexual intimacy for those with intellectual disabilities. The researchers suggest that the ultra-Orthodox conceptualization can help implement a rights-based approach to disabled sexuality in other non-liberal cultures.

The dissertation underscores the need for context-driven frameworks to recognize and implement disability sexual rights. The theoretical model of sexual rights and the findings of the empirical papers provide a comprehensive account of disabled sexuality in the intersection of law and society, contributing to disability legal studies, human rights scholarship, and future developments of inclusive policy.

Synopsis

This Ph.D. dissertation explores the intricate connection between disability, sexuality, and the law, focusing on disability-related sexual rights. It draws on social and legal theories to answer key questions and consists of an introductory chapter and three empirical papers. The theoretical model underscores the importance of access, choice, and pleasure in conceptualizing disability sexual rights. The empirical papers delve into court definitions of disabled sexuality, the interaction between legal context and social construction of disabled sexuality in sex work, and non-legal norms and regulation of disabled sexuality in Ultra-Orthodox Jewish communities. Overall, the dissertation

emphasizes the need for context-driven frameworks to recognize and implement disability sexual rights.

Keywords: Disability, sexuality, sexual rights, law, courts, disability rights

**Sexuality, disability, and the law:
Towards a new conceptualization of
disability-related sexual rights**

Rina Budnitsky Pikkell
Supervised by: Prof. Sagit Mor

A Thesis Submitted for the Degree
“Doctor of Philosophy”
Dissertation by Publications

**University of Haifa
Faculty of Law**

This work was supported by a grant from Shalem Fund for
Development of Services for People with Disabilities in the
Local Councils in Israel

2024

קרן שלם/2024/890-113-2018